

BİR ALKOL VAK'ASININ PSİKOLOJİK DEĞERLENDİRMESİ

Dr. TEVFİKA TUNABOYLU-İKİZ

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada alkol bağımlılarının psikopatolojik özelliklerini psikoanalitik bakış açısı ile belirlemek için kliniğe başvuran bir alkol bağımlısının T.A.T testi ile değerlendirilmesi esas alınmıştır.

Alkol bağımlısının psikik faaliyetlerini belirlemede çok farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar bu tür vak'aların borderline olabileceği savını öne sürerken diğer çalışmacılar ise alkolün farklı bir bağımlılık türü olduğunu ve psikoza benzer bir tablo çizdiğinden bahsederler¹.

Her ne kadar ortaya atıldığından beri oldukça ilgi çekse de T.A.T testinin alkol bağımlılarının kişilik yapılarını belirlemede başarısızlığa düştüğünü savunan araştırmacılar da bulunmaktadır. Bunlara rağmen farklı kişilik yapılarına sahip olsalar da alkol bağımlılarının belirli kişilik özelliklerinin projektif testlerde ortaya konduğunu bilmekteyiz².

T.A.T ile ilgili çalışmalara baktığımızda Klebanoff'la başlayan bir gelenek görmekteyiz : alkol bağımlılarının anlattıkları hikâyelerde duygusal yükü ağır, sosyal başarısızlık ve aşağılık hissinin taşıyan kahramanları tercih ettikleri belirtilmiştir. Bunun yanısıra kahramanlar hep diğer kişilerin arzusunu yerine getirmekte kısacası yetersizliklerini göstermektedir. Yazar, saldırganlık dürtülerinin de açığa çıkarılmadan yaşandığından söz eder³.

1 MONJAUZE, M : La problématique alcoolique, Paris, Dunod, 1991.

2 NEGRETE, J. C : «Aspects psychologiques dans l'étiologie de l'alcoolisme», Toxicomanie, 6, 1973.

3 KLEBANOFF, S : «Personality actors in symptomatic chronic alco-

Önemli diğer çalışmalardan bir tanesi de kadınlarla ilgili olmaktadır : Wilsnack çalışmasında kadın alkol bağımlılarının kadınlık görüntüsü, kişisel güç ve saldırganlığa atıfta bulunduğunu ve hikâyelerinin hep olumsuz bittiğini, umutsuzluk ve çaresizliğin ardından hemen mutluluk duygusunun geldiğini belirtir⁴.

Yakın tarihteki çalışmalara baktığımızda, Fransa'da yaygın olarak kullanılan T.A.T çalışmalarında benzer sonuçlar ve psikanalitik teori ile birleştirildiğinde anlamlı bir kişilik profili sunacak çalışmalar görmekteyiz. Bunlardan en önemlisi Françoise Frelet-Foulard'a aittir⁵. Alkolizm üzerine son derece kapsamlı olan bu çalışmada T.A.T testinin alkol bağımlılarının cevaplarının normatif olarak saptanması, istatistikî destekle standart bazı cevaplara ulaşılması yolunda geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilmiştir.

Türkiye'de fazlaca kullanılmayan bu testin alkol bağımlılarının psişik faaliyetini anlamada yardımcı olacağına inancımından ötürü bu vak'a çalışması gerçekleştirilmiştir : Vak'ının T.A.T testi psikanalitik teoriler temel alınarak Fransız ekolünün yorumları doğrultusunda değerlendirilmiştir.

M. Ö. 39 yaşında olup; 20 yıldan beri alkol almaktadır. Dönem dönem çeşitli hastanelerde tedavi gören M. Ö., 1995 yılında son kez hastaneye yatmış olup, 1 yıldır alkol kullanmamaktadır. Kendisine testi Balıklı Rum Hastanesi Vakfı Alkol Bağımlılık Servisinde uygulanmıştır. M. Ö. üniversite mezunu olup, başarılı bir eğitim hayatı geçirmiştir. Günde 1 büyük şişe alkol alma alışkanlığı bulunan M. Ö. tedaviye ailesi ile başvurmuş olup, şimdilerde aile ve alkol toplantılarına katılmaktadır.

holism as indicated by the Thematic Aperception Test», Journal of consulting psychology, vol. 11, no: 3, 1947.

4 WILSNACK, S. C : «Feminity by the bottle», Addiction Research Foundation of Ontario, 20, 1973.

5 BRELET-FOULARD, F : Une application clinique, le T.A.T chez l'alcoolique, thèse pour le doctorat d'Etat ès lettres et sciences humaines, université Paris X, Nanterre, 1988.

T A T

KART 1

(2 dakika beklendikten sonra), öyküyü mü yoksa gördüğümü mü anlatayım? Bir sürü şey yorumlayabilirim. En klasığı, elde edilen bir şeyin daha sonra yitirilmesi, kaybedilmesi ve onun hakkında düşünme. Çocuk değil de kişilik olarak görüyorum. Neden kaybettiğini, sahipken neden yitirdiğini düşünüyor herhalde, ondan kopma, ayrılma, onu kullanamama.

KART 2

(2 dakika bekler) : hikâye değil düşünce olur, beden gücü ile çalışma (iç çeker), yaşamını sürdürme, diğerinde de kitaplar yoluyla aydınlık dünyaya geçiş, çalışarak başarıya ulaşma. Üçüncü kişi rahat, hiç bir şey düşünmeden oturuyor.

KART 3B

Bir kişinin, ferdin çöküşü, bitişi, böyle.

KART 4

Burada karşı cinsin yani bayanın sıcak samimi duygularla sarılışı, yaklaşışı. Erkek onun yaklaşımına karşın kopup uzaklaşır. Duygu düşünce içinde oluşu.

KART 5

Güzel temiz bir ortam, çalışma ortamı olabilir. Bir kişinin ortama girişi, bakışı olabilir.

KART 6BM

Bayanın annesi olması gerekir, erkeğe sırtını dönerek serzenişte bulunup yakınışı, çocuğun suçluluk duyguları içinde başını öne eğip bazı şeyleri kabullenir görünüşü, annenin uzaklara bakıp sonu ne olacak der gibi bakışı.

KART 7BM

Baba ile oğulun kaybedilen bir şeyin, duyulan acının sonrasında babanın oğula bakarak düşünmesi, oğlunda tamamen boş gözlerle hedefsiz karşıya bakışı, bir karamsarlık.

KART 8BM

Gencecik fidanın, büyüyen fidanın hangi etkilerle olduğu bilinmeden böyle silahların bu ortamın içine sürüklenişi hayal edişi mi? sonunun böyle olacağını düşünmesi mi? hayal edişi olmaz. O sona gelmenin kaçınılmaz olduğu belirtilmek istenir.

KART 10

Karşı cinsten iki kişinin veya aileyi meydana getiren bireylerin uzun ayrılık, kötü günlerden sonra birbirini kucaklaması, sarılması diyebiliriz. Bunun yanında erkeğinde özür dilercesine alnını öpüşü diyebiliriz.

KART 11

(3 dakika bekledikten sonra), güzel doğa manzarası olabilir, heybetli yer, uçurum gibi de olabilir.

KART 13MF

(1 dakika bekler), yorucu geçen, başka maddelerin etkisiyle olabilir, gecenin sabahında hissedilen bıkkınlık, yorgunluk, güne başlayamama diyebilirim.

KART 13B

İşlenmeye, yetiştirilmeye hazır küçük bireyin bazı şeylerden habersiz, tertemiz düşüncelerle etrafına bakışı.

KART 19

(1 dakika bekler), bir fırtınanın, tufanın her şeyi sarması, yok etmesi diye görebilirim.

KART 16

Benim resim kabiliyetim yok, hep karamsar şeyler anlattım. Ne mi görmek isterdim? Bahar gününde güneş doğarken mutlu, gülyüzlü, aile bireyleri ile oynayan etrafı, çevresi kalabalık bir birey görmek isterdim. Mutluluk ifade eden bir tablo.

ANALİZ VE YORUM

KART 1

Oldukça uzun bir süre bekledikten sonra, psikologa soru sorup yardım isteme gereğini duyar, subjektif bir bilgi aktarımından sonra hafif ironi kullanılarak ortaya entellektüalizasyon düzeneği ve düşünce süreçlerine ait bir bilgi verilir. Burada kullanılan dil üçüncü tekil şahıs olup, kendinden uzaklaştırma arzusu içindedir. Daha sonra reddetme (denial) kullanılarak sahneleme yapılır. M. Ö. kendinden bahsederek, yansıtma düzeneğini kullanmakta ve sürekli tekrarlarla intrapsişik süreçlerini ortaya koymaktadır.

Bu kartın sunduğu kastrasyon karmaşası ve yetişkin nesnesi karşısında genç çocuğa özdeşleşmenin ne denli gerçekleştirildiğinin sorgulanması yerine bu endişelerden uzaklaşıldığını görmekteyiz. Yoğun obje kaybına dayalı bir hikâye ile karşı karşıyayız. Objektif gerçeklerin yerine kendi iç dünyasını testle arasında mesafeyi koruyamama pahasına yansıtma şeklinde kullanan danışan, entellektüalizasyon düzeneği ve tablolastırma kullanarak kaybın yaratacağı duygulanımdan kendini korumaktadır. Kaybın yanı sıra arzu nesnesi ile ayrılma endişesinde yoğun olduğu görülmektedir.

KART 2

Uzunca bir bekleme süresinin ardından, reddetme düzeneği ile başlayan öykü, resmi isimlendirme ile sürer. Her tür çelişki-den uzak durmak için kişilerin net olmadığı ve kartta kimden bahsettiği anlaşılamayan, cümle yapısında bozukluklar gösteren

M. Ö, entellektüalizasyon yaparak bir kahramanın üzerinde yoğunlaşmakta, yine anlaşılamayan belirsiz bir üçüncü kişiden bahsederek karşıt bir fikir öne sürmektedir. Kişilerin izole edilmesi ve her tür ilişkiden kaçınma vardır.

Burada Ödipal üçgenin oluşturulması ve bu üçgendeki kişilerin ilişkilerine dair en ufak bir ipucu bulunmamakta, bunun yanısıra birbirinden bağımsız ve kopuk kişiler izolasyon düzenine yardımıyla çelişkiden uzak bulunmaktadır. Ödipyen çelişkinin tekrardan canlanıp, yoğunlaşması olanaksızdır : bu da itkilerin kullanımındaki hassaslık, libidinal ve agresif yatırımların oluşmasındaki problemden kaynaklanmaktadır. Ödip organize olmadığı için narsisitik yatırımlar anti-depresif yaşantılar olarak kullanılmaktadır.

KART 3B

Son derece kısıtlı bir şekilde anonim bir dil kullanılarak dramatize edilmiş duygulanımların verilmesine tanık olmaktadır.

Kayıp sorunsalı ve depresif pozisyonun değerlendirilmesine yönelik olan bu kartta M. Ö son derece bastırılmış ve endişeli şekilde yoğun depresif duygularını ancak kim olduğu belli olmayan «fert», bir kahraman oluşturarak sunabilmiştir. Bu anonim kişi aynı zamanda özdeşleşme süreçlerinde danışanın narsisistik temsili hakkında da bilgi vermektedir. Depresif duygular tanımlanabilmiş ve dramatize edilen bir içerikle sunulmuştur. Burada önemli olan depresyonun ortaya konması değil bu durumdan nasıl çıkılacağına verilmesidir. Depresif konumun ortaya çıkardığı yas durumunun algılanmasından da çok uzakta bulunmaktayız.

KART 4

Hikâye iki kişinin erotize edilmiş duygularının ortaya konmasıyla başlar. Görülen gerçek malzemeye subjektif yaşantılar katılarak dürtülerin ortaya konması sağlanır. İtkisel olanla defansif yaşantı arasında gidiş gelirler olur.

Heteroseksüel bir ilişki içerisinde her bir kahramanın farklı itkisel hareketlere sahip olması beklenen bu kartta beklenen ve-

rilmiş, erkek saldıranlığa ait, kadınsa libidinal itkileri taşımaktadır. Kadın positif duygulanımlar içerisinde verilirken erkeğin daha güçlü ama reddedici bir pozisyonu olduğunu görmekteyiz. Bu kartın ifade edilişi M. Ö için fazla bir sorun teşkil etmemektedir.

KART 5

Malzemenin ifade edilişi ve gerçeğin adlandırılışından sonra, anonim bir kişinin hikâyeye katıldığı görülmektedir. Bu kişiye ait yüz ifadesi ortaya konmuştur. Yine sınırlı ve fazlaca eklenmemiş bir öykü bulmaktayız.

Bu kartın uyandırdığı gizli içerik maternal imago ve üstbenin algılanışı, bununla beraber cinsel merak ve ilk sahneye göndermeler taşıması esastır. M. Ö, bu anne imagosunu voyeuriste ve «intrusive» şekilde yaşamakta ama daha da fazlasına izin vermemekte, hikâyeyi kesmektedir. Kesin olmayan bir dil kullanması ve hikâyenin banal bir hale getirilmesi onun bu anne imagosu ve üstbenin yasakları ve ona bağlı suçluluk duygularını bastırmasından gelebilir.

KART 6BM

Hikâye her iki kahramanında birbirleriyle ilişki halinde olmaları ile başlayıp, yoğun dramatisasyon oluşturma ile sürmektedir. Duruş, jest ve vücut diline ait atıfların yoğun olarak kullanılması ve kahramanların duygu bazında izolasyona uğratılması görülür.

Ödipyen problematiğin anne ve baba imagoları ile ilişkilerine atıfta bulunan bu kartta rahatsızlık ve endişe duyguları yoğun olarak yaşanmaktadır. Anne ile ensest yasağının hissedilmesi (anesi olması gerekir!) reddedici, dominant ve cezalandırıcı anne imagosuna karşılık, bu duyguları içselleştiren ve annenin arzusuna karşı gelemeyen yoğun ensestüel yaklaşımların olduğu görülmektedir. Karttan beklenen ise erkeğin annesi ile babaya ait yası gerçekleştirilmesidir. Burada hemen hemen olanaksız gibi görünen yas yapamama ve yargılayıcı bir anne imagosu bulunmaktadır. Buna karşılık rahatlıkla sunulan, kişilerin kendilerine yapılan narsisistik yatırımlardır.

KART 7BM

Her iki kahramanında hemen algılanmasıyla başlayan öykü yoğun dramatize edilmiş duygular, intrapsişik yaşantılar, bunların duruş, jest ve örüntülerle desteklenip sonuçta da toblaştırma arzusu ile isimlendirilmesi söz konusudur.

Bir önceki kart ile aynı soruna yaklaşılana bu kartta da beklenen hem rakip hem de uzlaşılması gereken bir nesne olan baba ile şefkate yönelik duyguların verilmesidir. İtkisel enerji burada obje kaybına dayalı, dramatize bir yapı içerisinde birbirini teselli eden davranış içerisinde sunulduğu görülmektedir. Burada kaybedilen nesnenin yası ancak bir başkasının yardımıyla olasıdır. Yine depresif pozisyonun algılanıp, yoğrulamaması görülmektedir. Babanın yardımcı tavırda olması «iyi baba» imajını ve Ödipyen çatışmayı çözücü olduğu görülse de içte hissedilen boşluğun doldurulması olanaksızdır.

KART 8

Öyküye dolaysız şekilde giren M. Ö kahramanın üzerinde yoğunlaşmış narsisistik yatırımlar yapar, daha sonra resimdeki bir detayı görerek iki ayrı hikâyeye oluşturur ve sürekli kendi kendine sorular yönelterek bu hikâyelerden bir tanesini reddeder ve yorumlarını getirir.

Bu kart kastrasyon endişesi ve baba imagosuna yönelik saldırınlık dürtülerini harekete geçirmektedir. Burada pasif pozisyonda olan kahramanın narsisistik yaralanmaları ve sadistik bir dış dünya tarafından kontrolü söz konusudur. Bastırılmış sadomazoşistik senaryolar ile agresif dürtülerin ortaya konduğu görülmektedir. Tabii bu senaryonun entellektüalize edilmiş tarzda sunulduğu da eklenmelidir.

KART 10

Hemen iki kişinin açıklaması aralarında erotize edilen ilişkinin ortaya konması ile başlayan öykü dramatik bir sahneleme ile sürdürülmektedir. Bu düşüncenin yanısıra diğer bir tema eklenmekte ve jسته dair bir yaşantı oluşturulmaktadır.

Libidinal tipte bir yakınlaşmanın beklendiği bu kartta iki cins arasındaki cinsel bağ ortaya konmuş ama cinsel dürtünün bastırılması yani afektin dondurulması içinde ayrılık teması konup, cinsel boyuttan uzaklaşmıştır. Bütün bunların ardından M. Ö'nün temel problemi olan suçluluk duyguları reaction formation düzeneği sayesinde açığa çıkarılmıştır.

KART 11

Uzun bekleme süresinden sonra iki farklı dramatik senaryo ortaya konmuştur. Bu son derece kısa ve sınırlı öykü zıt temsilleri içermektedir.

Bu kartta endişenin ortaya konması ve yaşanması beklenmektedir. Danışan için son derece zor olan bu durum ancak manik defanslar kullanılarak ifade bulmuştur. Arkaik anneye göndermeleri olan bu kartta hiç bir biçimlendirme yapılmadan, sembolizasyona gidilmeden, yaşantı ortaya çıkarılır. Endişe ile başa çıkmada sadece «manik» defanslar kullanılabilenekte, ekleme yapılamamaktadır.

KART 13MF

Uzun bekleyişten sonra herhangi bir özne kullanılmadan bir tablo şeklinde duygulanımların ard arda verilmesine tanık oluyoruz. Daha çok sıradan bir hikâye imişçesine anlatılan bu öyküde anonim şekilde anlatım vardır.

Heteroseksüel bir ilişkinin hangi boyutta agresif ve cinsel dürtüleri içerdiğine dair bilgiler içeren bu kart, M. Ö tarafından subjektiviteyi öne çıkarıcı ve narsistik yaklaşımların, vücuda yönelik yaşantıların ifadesi ile açıklanabilmektedir. Bir arzu ve arzuya karşı getirilen kuralın, yasağın tanınması gerçekleşmeyip, yoğun ketlenme davranışı gözlenmiştir. Bu ayrıca danışanın libidinal ve saldırganlık dürtülerini birleştirme kapasitesinin yokluğunu da gösterir.

KART 13B

Öykü kahramanın etrafında gelişmekte, subjektif atıflar yapılmakta, yansıtma düzeneği ile devam edilip duruşa ve jestlere ait narsisistik içe dönüşlerle bitmektedir.

Yalnızlık ve annenin sembolik varlığına ait yaşantıları içeren bu kartta son derece hassas ve her an yaralanmaya hazır bir kişi ve dış dünyanın tehlikeler içerdiğini ifade eden bir bireyle karşı karşıyayız. Dış dünya ve bir anlamda anne imagosu öylesine tehlikelidir ki burada kendi başına kalabilme kabiliyetinin de ne denli zor olduğunu görmekteyiz.

KART 19

Uzun süre beklendikten sonra dramatize bir şekilde sahneleme ve yok olma gibi dramatize edilmiş tabiat olayına ait bir öykü görmekteyiz.

Burada beklenen kişinin ne denli iç ve dış limitleri arasında ayırım yapabildiği, iyi objenin içselleştirilip kötü olanın dışa yansıtıldığıdır. Bizim gördüğümüz ise fobik bir senaryo ile kötü objenin limitleri aşması ve yutulma fantezileridir. İç ve dış limitler açıkça ortaya konamamış, yıkım ve yutulmaya ait fanteziler canlanmıştır. Temel arkaik anne imagosu ve birincil ilişkilerdeki tehlikeli dış yaşantılar açıkça ortaya konmaktadır.

KART 16

Kendisine yönelik bir eleştiri ile başlayan öyküleme çabası M. Ö'nün aktarım boyutunda kendi nesnelere oluşturabilmesini göstermekte, daha doğrusu kendine ait fantazilerini anlatabilme olanağı vermektedir.

M. Ö'nün protokolü okunabilirlik kalitesi açısından zaman zaman zorlanan, bastırılan malzemenin yoğunluğu ve problematiği doğrultusunda cümle yapısı bozulan bir görünümdeydir. Tüm kartların ortak özelliği testin sunulduğunda söylenmesine rağmen

geleceğe dair hiç bir atıfta bulunmaması sadece şimdiki zamanı anlatmasıdır.

Alkol bağımlılarının T.A.T testlerinde görülen bir çok özellik burada karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle, depresif atıfların sadece anlatılan içerikte değil, hikâyenin kendisinde yaşandığını görmekteyiz. Hikâyelerin örüntüsü hep umutsuzluk ve çaresizlikten doğan boşluk duygularıdır. Bunun farkına varan M. Ö., öykülerini dramatize etmekten ve yaşamın kendisini depresif şekilde yaşamaktan uzaklaşmamaktadır. Öykü kahramanları çoğunlukla anonim olarak verilmekte, böylelikle problematik açığa çıkmaktadır. Kişilerin kimlikleri zaman zaman flu kalmakta, cinsel özdeşleşme sıkıntısı yaşanmaktadır. Bunun nedeni de herhangi libidinal ve agresif dürtüleri yüklenmekten kaçınmaları ve dolayısıyla da afektif yaşantının dondurulmasıdır. Öteki ile ilişkilerimizi belirleyici olan dürtülerimiz ve duygulanımlarımız alkol bağımlıları için varılması zor bir basamak olmaktadır.

M Ö.'nün protokolünde açıkça yaşanan bir başka olgu ise narsisistik yaralanma ve hassas olma durumudur. Obje yitimine ait yaşantılar canlı tutulmakta ve son derece çarpıcı şekilde kaybedilen nesneye ulaşmanın zorluğu ifade bulmaktadır. Öykülerin kahramanları yalnız, izole edilmiş halde ve sadece görünüş, bakış ve duruşları ile varolabilmektedirler. Hepimizin bildiği gibi bebek için tatmin nesnesinin kaybına ilişkin endişe, gelişim basamakları ilerledikçe kayıp objenin tekrardan temsil edileceğine dair deneyimin oluşumu ile eklemleştirilebilmektedir. Ama alkol bağımlıları için her şey sanki itkiler ve şeylerin temsili arasında bir boşluk ve objenin geri gelmeyeceğine ait fikirlerle beslenir⁶.

Diğer önemli bir konu da T.A.T testinin diğer projektif testlerden farklı oluşundan ötürü sağladığı kolaylıktır. Testi alan kişiye hikâye anlatması istendiği için yapılandırılmış bir malzeme verilmektedir. Burada kartın içerdiği anlam mı yoksa kendisinin görmek istediği malzeme mi diye bir ikilem yaşatmadığı için testi alanın söylemi ve dil yapısı çok önemlidir. Vak'amızın anlatım özelliği flu, üçüncü tekil şahısa daha çok atfın yapıldığı bir protokol şeklindedir. Böylesi bir anlatım hem libidinal ve agresif

6 ANZIEU, D : Le moi-peau, Paris, Dunod, 1985.

dürtülerin açığa çıkmasını önlemekte, hem arkaik birincil ilişkilerdeki kötü nesnenin algılanmasını engellememekte hem de kişinin kahramanla dolaysız yönden özdeşleşip heyecanlanmaya (excitation) karşılık bir paravan (pare excitation) görevi yerine getirmektedir.

Bu çalışmadan elde edilecek olan bulguların istatistikî verilere ve kontrol gruplarına ihtiyaçları vardır. Unutulmaması gereken ise alkol bağımlılığının psikopatolojisinde diğerlerinden oldukça bağımsız türde bir «bağımlılık» geliştirmesidir.